

Dubbelinterview met vertrekkend
én komend adviserend actuaire

‘Ook een actuaire heeft geen glazen bol’

Een actuaire is dé specialist onder de pensioendeskundigen. Hij berekent de pensioenverplichtingen, brengt de risico's in beeld en probeert deze zoveel mogelijk te beperken. Hans van den Hatert was ruim 25 jaar dé actuaire van Pensioenfonds HP en van de daaraan voorafgaande pensioenfondsen, zoals Pensioenfonds Digital Equipment. In deze nieuwsbrief een gesprek met hem en zijn opvolger Anton den Hartogh. Met name over indexatie en eerder met pensioen gaan. Met uiteraard een korte terugblik.

door Herman Mandemakers

Anton den Hartogh en Hans van den Hatert

Hans stelt zich voor:

‘Voordat ik actuaire van het pensioenfonds werd, maakte ik al de nodige actuariële berekeningen voor het toenmalige Pensioenfonds Digital Equipment en de onderneming Digital Equipment. Na de overname van Philips Data Systems, ben ik betrokken geweest bij het opzetten van een tweede pensioenfonds (Pensioenfonds Digital Equipment Enterprise) en al snel daarna weer

intensief bij de nieuwe pensioenregeling in 1994 en de fusie van de twee pensioenfondsen. Verder heb ik vele jaren de waardering van de pensioenverplichtingen en de gevolgen daarvan voor de jaarrekening van de werkgever berekend volgens de Amerikaanse Accounting richtlijnen. Daardoor had ik direct inzicht in de financiële consequenties van de besluiten van het bestuur van het pensioenfonds voor de verplichtingen van de onderneming.’

Anton

‘Hans had dus altijd actuele kennis en informatie paraat, waarmee hij zowel het bestuur van het pensioenfonds als de onderneming snel en adequaat kon informeren en adviseren. Dat was niet alleen heel efficiënt, maar daaruit blijkt ook hoeveel vertrouwen hij genoot.’

Anton den Hartog, die Hans vanaf 1 januari van dit jaar is opgevolgd, studeerde theoretische wiskunde, heeft voor de klas gestaan en werkt sinds 1990 bij een actuariel bureau. Hij adviseert net als Hans vanuit Aon en werkt voor meerdere pensioenfondsen als extern actuaaris. Advisering is de rode draad in zijn werk.

Anton

‘Mijn werkzaamheden voor pensioenfondsen bestaan zowel uit certificeren als adviseren. Als actuaaris mag je voor een pensioenfonds alleen certificeren of alleen adviseren. Het certificeren, zoals het onderzoeken of het bestuursbeleid voldoet aan het Financieel Toetsingkader en of de beleggingen voldoen aan het principe van ‘Prudent Person’, komt uitermate van pas bij de

adviezen die ik als raadgevend actuaaris geef aan het HP-Pensioenfonds. Het certificeren gebeurt door een andere actuaaris, die zelf niet betrokken is bij de administratie en uitvoering van de pensioenregeling van HP. Mede daarom kun je ervan uitgaan dat de toetsing van het bestuursbeleid en de uitvoering objectief en onafhankelijk gebeurt.’

Hans, in het HP-Pensioenmagazine van 2005 zei je: ‘Het gaat in mijn beroep om het in kaart brengen en beheersen van risico’s en onzekerheden.’ Wat ging er daarna mis?

‘Wat waarschijnlijk is, verandert in de tijd. Dat is geen vast gegeven’

Hans van den Hartert

Hans

‘In enkele jaren tijd vielen meerdere ingrijpende ontwikkelingen samen waardoor de financiële positie van pensioenfondsen onder druk kwam te staan. Eén van die ontwikkelingen is de daling van de rente. In dat verband noem ik nog even het principe van het ‘Prudent Person’, waar Anton al over sprak. Dat is beleggen in het belang van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. In een zogeheten ALM-studie stemt het pensioenfonds het beleggingsbeleid zo goed mogelijk af op de verplichtingen van het pensioenfonds. Daarbij houden we rekening met alle relevante factoren zoals de leeftijdsopbouw van de deelnemers en gepensioneerden en het premie- en indexatiebeleid. Met doorrekening van een groot aantal mogelijke scenario’s. Inclusief dat van een langdurige en uitzonderlijk lage rente. Maar ruim tien jaar geleden leek zo’n scenario zo

onwaarschijnlijk dat pensioenfondsen daar in hun beleid niet van uit zijn gegaan. Ook het HP Pensioenfonds niet. Wel heeft het bestuur het zogeheten renterisico deels afgedekt, waardoor de negatieve invloed van de daling van de rente op de dekkinggraad van het fonds beperkt is gebleven.'

'Prudent person regel '

Kort samengevat schrijft deze voor dat alle beleggingen van een pensioenfonds in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn. Zo mogen er bijvoorbeeld geen te grote risico's genomen worden. De belangrijkste uitgangspunten van het wettelijk vastgelegde prudent person beginsel zijn:

- *de waarden worden belegd in het belang van aanspraak- en pensioengerechtigden'*
- *er geldt een maximum voor beleggingen in de bijdragende onderneming*
- *de beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering*
- *een pensioenfonds vermeldt in zijn jaarverslag hoe in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu, klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen.*

Bron: <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-233728.jsp>

Anton

'Niemand kon zich tot dan toe een rente voorstellen van nagenoeg nul procent of zelfs een negatieve rente. Ook een actuaaris heeft nu eenmaal geen glazen bol. Wie toen, tegen alle verwachtingen in, wel van het scenario van die hele lage rente zou zijn uitgegaan, zou bij wijze van spreken met pek en veren zijn onthaald. De lage rente is overigens niet de enige factor, waardoor de dekkinggraad en daarmee ook het indexatiebeleid, onder druk is komen te staan. Gemiddeld leven we steeds langer.

'Het pensioenfonds heeft op dit moment meer geld dan ooit in kas, maar de verplichtingen zijn nog sneller gestegen'

Ook daarmee moeten pensioenfondsen rekening houden bij de berekening van hun verplichtingen. Het pensioenfonds heeft op dit moment meer geld dan ooit in kas, maar de verplichtingen zijn door de lage rente en de hogere levensverwachting ook sneller gestegen dan ooit. Daarom is er in de afgelopen jaren weinig of geen ruimte geweest om de pensioenen te verhogen.'

Een vraag voor jongeren en ouderen

- ***Wie nu pensioen ontvangt***
wil natuurlijk graag dat zijn of haar pensioen geïndexeerd wordt. Politieke partijen voor senioren zijn niet overtuigd van de noodzaak om de pensioenverplichtingen te baseren op de huidige lage rente.
- ***Jongeren***
vragen zich vooral af op welke leeftijd zij met pensioen kunnen gaan en of pensioenfondsen dan nog wel voldoende vermogen hebben voor hun pensioen.

Hans

‘Punt is dat we niet weten hoe het renteniveau zich op langere termijn ontwikkelt. Belangrijk in elk geval is dat het gaat om een evenwichtig beleid voor ‘jong en oud’. Indexatie van de pensioenen is cruciaal voor het behoud van de koopkracht, met name voor de gepensioneerden. Het pensioenbelang is echter breder dan alleen het belang van de gepensioneerden. De afgelopen jaren heeft de indexatie onder zware druk gestaan.

Jongeren hoeven zich geen zorgen te maken over de vraag of er nog wel vermogen is als zij met pensioen gaan’

Dat ging zondermeer ten koste van de koopkracht. Daar staat ‘tegenover’ dat in diezelfde periode de pensioenregelingen in Nederland, ook die van HP, door overheidsmaatregelen een aantal keren zijn versoberd. Jongere deelnemers bouwen daardoor minder pensioen op dan voorheen hun collega’s. Zij hoeven zich echter geen zorgen te maken over de vraag of er nog wel vermogen is als zij met pensioen gaan. Ieder bouwt in de huidige beschikbare premieregeling individueel een pensioenkapitaal op voor de inkoop van pensioen op de pensioenleeftijd. Hoevéél pensioen dat zal zijn, hangt ondermeer af van de hoogte van de tussentijdse rendementen en het renteniveau wanneer het pensioen ingaat.’

Anton

‘De vraag van met name jongeren of er nog voldoende pensioenvermogen is als zij met pensioen gaan, is natuurlijk ook ingegeven door de steeds hogere levensverwachting. De baby’s die nu geboren worden, hebben een levensverwachting van 90 jaar. Dat is geen leeftijd meer waarbij je standaard met 70% pensioen kunt gaan als je 57 ½ jaar bent.

Wat is jullie advies aan de deelnemers die vóór de AOW-leeftijd van 67, in de toekomst 68 of nog later, willen stoppen met werken?

Anton

'Als je weet dat je op je 65ste wilt stoppen, is het vrij makkelijk om te berekenen, hoeveel pensioenopbouw je mist, ten opzichte van de situatie dat je tot je 68ste of langer doorwerkt. Daarvoor heeft het pensioenfonds een pensioenplanner op de website, die het effect op het pensioen zichtbaar maakt voor de individuele deelnemer. Hoe ziet het pensioen eruit als je stopt op 65 jaar en hoe als je stopt op je 68ste ? Ik adviseer regelmatig met de planner aan de slag te gaan.'

Eerder met pensioen?

'Hoe ziet je pensioen eruit als je stopt op 65 jaar en hoe als je stopt op 68 jaar? Ga met de pensioenplanner aan de slag!'

<https://www.hp-pensioenfonds.nl>

Hans

'Als je dat echt wil, moet je het uiteraard niet bij die berekeningen laten. Wat je aan pensioenopbouw mist, zou ik proberen op te vangen door reserves op te bouwen in eigen beheer. Aandachtspunt en lastig is overigens om je reserves ook waardevast te houden.'

Anton

'In dat verband lijkt beleggen in aandelen daarom nu heel aantrekkelijk. Zolang het goed gaat, maar het sentiment op de aandelenmarkten kan zo maar onverwacht omslaan. Het is belangrijk om je daarvan bewust te zijn. Als je belegt in aandelen, doe het dan 'for better and for worse'. Met andere woorden, voor de lange termijn én met geld dat je kunt missen. Dus in goede tijden, maar ook in slechte tijden. Anders loop je het risico dat je op een hoog koersniveau instapt en onder druk van een forse correctie met verlies verkoopt.'

Voordelen van een collectieve pensioenregeling

Biedt een collectieve pensioenregeling zoals die van het HP Pensioenfonds voordelen ten opzichte van het helemaal zelf regelen van je pensioen?

Hans

‘Zeker. Bij een collectieve pensioenregeling kun je profiteren van de schaalvoordelen van een grote groep. De kosten van een collectieve pensioenregeling zijn duidelijk lager dan van een individuele regeling. Dat geldt ook voor de beschikbare premieregeling van het HP Pensioenfonds.

Hans van den Hatert werkte in ruim 25 jaar samen met onder meer:

- **Anton Vasen**, in de jaren negentig de C&B manager van Digital Utrecht. ‘Alle pensioengerelateerde zaken deden wij in die periode samen.’
- **Paul Burgers**, bestuurslid van het DEE pensioenfonds. In 1993/94 projectmanager om de nieuwe geïntegreerde pensioenregeling en de fusie van de twee fondsen tot stand te brengen. ‘Hij regelde ondermeer dat ik een account kreeg in het ccmil systeem van DEE waardoor de communicatielijnen veel korter werden. Later werd hij office manager van het eigen pensioenbureau van het fonds.’
- **Johan van Zanten** en **Henk Bruntink** de opeenvolgende administrateurs.
- **Ko Kroesen**, helaas inmiddels overleden, opvolger van Paul als office manager en ook enige tijd bestuurslid.
- **Simon Dijkhuizen**, voorzitter van het fonds in de jaren negentig, later voorzitter van de Deelnemersraad en nu al weer flink wat jaren bestuurslid namens de gepensioneerden.
- **Ad de Groot**, 25 jaar lang bestuurslid namens de werknemers vanaf de oprichting van het fonds in 1980.
- **Klaas Nienhuis** en **Hans Suijs**, beiden eerst in hun rol van OR-voorzitter, beiden zijn ook nog enige tijd bestuurslid geweest. Zij zaten later samen in Deelnemersraad en zijn nu lid van het Verantwoordingsorgaan van het fonds.
- **Peter Prakken**, HR-directeur en voorzitter van het fonds. Hij was de initiator van het magazine van het fonds. ‘Wij werkten samen aan de eerste noodzakelijke versoering van de regeling in 2006 en de beschikbare premieregeling 2010.’
- **Jack Dekker**, de voorzitter van de fusiewerkgroep van beide fondsen in 2014.
- ‘**Ans Mentink** kende ik uit HR- DEE in Apeldoorn. Bij de fusie in 2014 kwam zij als EPF-bestuurder in het HP bestuur. De enige vrouwelijke bestuurder waarmee ik in al die jaren heb mogen samenwerken.’
- **Marcel Lasonder, Coen Timmer, John Sutherland, René van Warmerdam, Rob Korevaar, Simon Dijkhuizen** en **Peter Terporten**, de bestuurders in 2017 en voor de meesten de nodige jaren daar aan voorafgaand.

(vervolg over de voordelen van een collectieve pensioenregeling)

‘Verder heb je als deelnemer de beleggingsvoordelen van een collectieve pensioenregeling: als individu belegt men over het algemeen behoudender wat in de praktijk vaak lagere rendementen oplevert. Bij een collectieve regeling is verder het nabestaandenpensioen goed geregeld. Eveneens tegen lagere kosten dan wanneer je dat in je eentje voor je zelf regelt. Wie het helemaal zelf zou moeten doen, inclusief het bijhouden van de beleggingen, moet daar de deskundigheid voor hebben en tijd om de beleggingen actief te volgen. Wie dat kan en voldoende tijd heeft, kan natuurlijk overigens ook een mooi rendement maken.’

Hoe staat het HP Pensioenfonds er nu voor? Is er uitzicht op dat het pensioenfonds op korte termijn de pensioenen kan indexeren?

Hans

‘De beleidsdekkingsgraad bedroeg eind vorig jaar 111,4%. Dat is niet voldoende om de indexatie-ambitie volledig waar te maken. Per 1 januari kon het pensioenfonds de pensioenen met 0,21% indexeren. De ambitie was 1,34%. Op grond van de regelgeving, is volledige indexatie mogelijk bij een beleidsdekkingsgraad van circa 121%. Er is nog geen uitzicht op dat het pensioenfonds de pensioenen op korte termijn weer volledig kan indexeren.’

Wat zijn vaak voorkomende misverstanden over pensioen?

Anton

‘Dat jongeren nog wel eens denken dat er straks voor hen geen pensioen meer is. Maar, zoals al eerder gezegd, bij pensioenregelingen is dat kapitaal er gewoon. Bij de beschikbare premieregeling bij Pensioenfonds HP is dat het kapitaal dat deelnemers persoonlijk op hun eigen ‘pensioenrekening’ opbouwen en met behulp van hun DigiD actief kunnen volgen via de website van het pensioenfonds.’

Hans

‘Dat geldt voor de deelnemers die vanaf 2010 in de pensioenregeling van HP deelnemen. Wie al eerder deelnemer was, bouwde in de basispensioenregeling geen kapitaal op, maar een uitzicht op pensioen. Sinds 2004 geldt voor iedereen een beschikbare premieregeling voor het salarisdeel boven momenteel circa 64.000 euro.’

Is pensioen echt zo moeilijk als velen denken?

Hans

‘Op zich niet. Pensioen wordt berekend aan de hand van een aantal factoren als rente, levensverwachting en beleggingsbeleid. De uitkomst van die berekeningen vinden de deelnemers terug in de hoogte van hun opgebouwde pensioenkapitaal als zij deelnemen in de beschikbare premieregeling. Deelnemers die pensioen opbouwen in de

middelloodregeling zien hun pensioenopbouw op het jaarlijkse Uniform Pensioenoverzicht. Dat zijn concrete bedragen. Wat pensioen voor deelnemers en gepensioneerden lastig maakt is dat het minder hoog en minder zeker is dan we met z'n allen graag zouden willen.'

Anton

'Daarbij speelt ook mee dat het economisch tientallen jaren goed is gegaan met hoge rentes.'

'Weten waarom de pensioenen niet kunnen worden geïndexeerd, is iets anders dan dat ook gevoelsmatig als logisch accepteren'

Hans

'In zekere zin is het te lang goed gegaan. Toen het fout ging, ging het ook goed fout met de rentedaling, de stijging van de levensverwachting en de wijziging in de regelgeving. De besturen van de pensioenfondsen hebben de deelnemers en gepensioneerden de afgelopen jaren daar natuurlijk uitgebreid en vaak over geïnformeerd. Zowel in het HP Pensioenmagazine, in nieuwsbrieven als bijeenkomsten. Maar weten waarom de pensioenen niet kunnen worden geïndexeerd, is iets anders dan dat ook gevoelsmatig als logisch accepteren. Dat blijft lastig omdat het zoals gezegd zo lang zo goed is gegaan. Ondanks het feit dat ook in de tijd van hoge rentes en rendementen het voorbehoud is gemaakt dat indexatie afhankelijk is van de financiële positie van het pensioenfonds.'

Hans, wat was de grootste pensioenverandering in al die jaren?

'De invoering van het wettelijke Financieel Toetsings Kader (FTK) in 2007. Met de vervanging van de vaste rekenrente van 4% en invoering van rekenregels voor indexatie van pensioenen. Besturen van pensioenfondsen zijn verplicht zich aan die rekenregels te houden en hebben dus niet de ruimte om de pensioenen te indexeren als de dekkingsgraad lager is dan het daarvoor geldende criterium. Bij het HP Pensioenfonds is volledige indexatie momenteel pas mogelijk bij een beleidsdekkingsgraad van 121% of hoger.'

Van pensioenen van Digital en Philips Data Systems tot HP Pensioen en HPE/HPI/DXC

Een kort overzicht van de ontwikkelingen en de consequenties daarvan voor de pensioenen waarbij Hans al die jaren intensief betrokken was.

- 1991/92: Digital neemt PDS (Philips Data Systems) over en oprichting Digital Equipment Enterprise pensioenfonds;
- 1994: één pensioenregeling voor alle medewerkers en samenvoeging van Pensioenfonds Digital Equipment en Digital Equipment Enterprise, introductie van de beschikbare premieregeling uit deelnemersbijdragen en afschaffing VUT-regeling;
- 1998: overname van Digital door Compaq, vanaf 1999 komen er geen nieuwe deelnemers meer in het fonds, toegezegde pensioenopbouw over OTE is heikel punt;
- 2002: HP en Compaq gaan samen;
- 2004: nieuwe middelloonregeling voor alle medewerkers met pensioenleeftijd 61 jaar, alle bij Zwitserleven opgebouwde aanspraken van HP worden aan het fonds overgedragen, beschikbare premieregeling gaat naar Delta Lloyd, er treden weer nieuwe deelnemers toe;
- 2006: eerste versobering, pensioenleeftijd naar 65 jaar;
- 2009: Beschikbare premieregeling gaat terug naar het fonds;
- 2010: nieuwe medewerkers krijgen volledig pensioen op basis van beschikbare premie;
- 2014: pensioenleeftijd naar 67 jaar, uniforme regeling voor HP-ers en ex-EDS-ers. Fusie van het EDS pensioenfonds en het HP pensioenfonds op 1 juli 2014;
- 2015: pensioenopbouw gemaximeerd op salaris van 100.000 euro. Splitsing van het fonds in compartimenten voor HPE en HPI;
- 2017: derde compartiment in het fonds voor ESN/DXC;
- 2018: pensioenleeftijd naar 68 jaar.

Hans, wat viel je in het bijzonder op als actuaire en adviseur van het HP Pensioenfondsbestuur?

‘Dat bij Digital en later HP de deskundigheid en ervaring van de bestuursleden van het pensioenfonds boven het gemiddelde liggen. Wat ik ook zie, is de goede sfeer in het bestuur.

Zonder dominante bestuursleden die een groot stempel drukken op de bepaling van het bestuursbeleid. Er is altijd ruimte geweest voor discussie. Iedereen doet mee in de belangenafwegingen van álle belanghebbenden. Iedereen in het bestuur is in de eerste plaats bestuurslid die gaat voor het belang van het fonds en de belanghebbenden en niet voor belangenvertegenwoordiging of belangenbehartiging voor een specifieke groep.'

'Er mede voor zorgen dat we met het pensioenfonds de gemeenschappelijke belangen optimaal kunnen behartigen. Daar maak ik me graag sterk voor'

Anton den Hartogh

Anton, heb je al kennis gemaakt met het bestuur?

'Ja, ik ben vanaf begin dit jaar de actuaris van het HP Pensioenfonds en heb het bestuur inmiddels al enkele keren ontmoet. Hans vertelde al het een en

ander over het bestuur. Wat het pensioenfonds betreft, kun je zeggen dat het nu bestaat uit verschillende administratieve ringen: verschillende bloedgroepen ontstaan uit fusies, maar ook uit recente afsplitsingen van HP. Dat is het uitdagende van het pensioenfonds. Er zijn nu drie ondernemingen bij het pensioenfonds aangesloten. Elk met zijn eigen deelnemersbestand en eigen leeftijdsopbouw van deelnemers en de daarbij horende pensioenverplichtingen die per onderneming worden geadministreerd. De uitdaging is hoe we ervoor kunnen zorgen dat we met het pensioenfonds de gemeenschappelijke belangen optimaal kunnen behartigen. Daar maak ik me met mijn ervaring en persoonlijke inzet graag sterk voor.'